

De Molse lichtstoeten

Een verhaal van traditie, vooruitgang en licht

Stefan Weckx en Janna Lefevere*

Inleiding

In de Kempense gemeente Mol trekt al 131 jaar in september een lichtstoet door de straten. Sinds 1930 gaat het zelfs om twee lichtstoeten. De eerste zaterdag van september genieten duizenden bezoekers ieder jaar van de lichtstoet die door de Molse wijk Rozenberg trekt. Een paar weken later, op de laatste zaterdag van september, paradeert een andere lichtstoet door het Molse gehucht Ginderbuiten. Het begon allemaal in 1885 met een fakkeltocht aan de vooravond van de kermisviering van de wijk Rozenberg/Ginderbuiten. Die tocht evolueerde tot de huidige twee hoogtechnologische spektakelstoeten met lichtwagens, handgemaakt door inwoners van de wijken Rozenberg en Ginderbuiten.

Mol is zeker niet de enige gemeente met een lichtstoet. In heel Vlaanderen en Nederland, maar ook elders in Europa en zelfs in de Verenigde Staten, zijn er vroeger lichtstoeten geweest en duikt het fenomeen opnieuw op, meestal gekoppeld aan een ander feest zoals carnaval, kerstmis, de jaarmarkt of een kermis. Een lichtstoet is in al deze gevallen een optocht van met licht versierde wagens die taferelen uitbeelden en die 's avonds wanneer het donker is door de straten trekt. Hoewel er gelijkenissen zijn, zijn alle lichtstoeten door hun lokale inbedding en hun ontstaansgeschiedenis uniek. Wat maakt de Molse lichtstoeten bijzonder? Dat kunnen we enkel achterhalen door de geschiedenis van de traditie en het verhaal van de gemeenschap die de traditie uitdraagt, uit te spitten.

De Molse lichtstoetgeschiedenis en -verhalen werden de afgelopen jaren in kaart gebracht. Hiervoor werd een arsenaal aan bronnen aangeboord: artikels uit lokale kranten, de archieven van de lichtstoetverenigingen, programma-boekjes, foto's en films, mondelinge getuigenissen, gemeentearchief en de websites van de lichtstoeten. De organiserende comités van de lichtstoeten, de Rozenband vzw en de vzw Lichtstoet Ginderbuiten, stelden op basis van deze bronnen elk een boek samen dat als referentiewerk geraadpleegd kan worden.¹ Veel van het bronnenmateriaal wordt bewaard in het Gemeentearchief van Mol dat nauw samenwerkt met de Molse Kamer voor Heemkunde.

Dat veel bronnen centraal bewaard worden, maakt het werk van de onderzoeker makkelijker. In dit artikel delen we enkele resultaten van dit onderzoek. We gaan hierbij vooral in op de vraag hoe en waarom de Molse lichtstoeten zijn ontstaan. Interessante vaststelling is dat september in de Kempen al heel

* Stefan Weckx schreef het grootste gedeelte van dit artikel. Janna Lefevere, inhoudelijk coördinator bij Erfgoedcel k.ERF, vulde het bronnenmateriaal aan en nam het onderdeel Kempense lichtmaand voor haar rekening. De auteurs danken de redactieraad van Tijd-Schrift voor de nuttige suggesties en waardevolle opmerkingen op eerdere versies van dit artikel.

1 *Vier eeuwen Rozenberg: een eeuw lichtstoet (1885–1985)* (Mol 1984) en P. Vos, S. Vanhoof, J. Verbruggen e.a., *200 jaar Ginderbuiten Kermis 100 jaar Lichtstoet* (Mol 1985). Zie literatuurlijst.

lang een 'lichtmaand' is. Op de vraag hoe dat komt proberen we vanuit de geschiedenis en volksgebruiken eveneens een antwoord te geven. Een duik in de ontstaansgeschiedenis leert ons heel wat over de karakteristieken van beide stoeten en hun belang voor en de inbedding in de lokale gemeenschap. Tot slot lichten we in dit artikel het belang van 'licht' en technologie voor de Molse lichtstoeten toe.

Het ontstaan van de Molse lichtstoeten: 1885 tot heden

Om een goed inzicht te krijgen hoe het komt dat Mol in september twee lichtstoeten heeft, eentje in de wijk Rozenberg en eentje in het gehucht Ginderbuiten, met onderling heel wat gelijkenissen, maar ook elk een eigen identiteit, is het noodzakelijk uitgebreid stil te staan bij de ontstaansgeschiedenis van de Molse lichtstoeten.

Op zaterdag 26 september 1885 werd in Mol op de huidige Rozenberg² de plaatselijke kermis voor het eerst met een fakkeloptocht opgefleurd.³ Inrichtende organisatie was de plaatselijke vereniging 'De Schepersvrienden'. De volkswijk Rozenberg lag toen buiten het centrum van Mol en behoorde tot het gebied 'Ginderbuiten', verwijzend naar de ligging 'ginder buiten het centrum'.⁴ Dit gebied werd in 1879 in twee gescheiden door de aanleg van de spoorlijn Antwerpen-Mönchengladbach zodat de wijk Rozenberg zich als wijk binnen Mol-Centrum ontwikkelde en er 'over den bareel' het Molse gehucht 'Ginderbuiten' ontstond.⁵

De geschiedenis van de Schepersvrienden werd uitvoerig belicht door Wilfried Janssen en Theo Celen in het jubileumboek *Vier eeuwen Rozenberg – een eeuw Lichtstoet*. De Schepersvrienden stonden onder de bezielende leiding van hun stichter/voorzitter Peter Ludovicus Van Dingenen, alias 'de scheper'.⁶ Van Dingenen die op 30 november 1855 werd geboren als onwettige zoon van Maria Anna Van Dingenen, woonde op de Rozenberg 71 en was werkzaam als stoker in de spinnerij. De Schepersvrienden hadden hun stamkroeg in 't Bergskén' op de Rozenberg, vandaag de hoek Rozenberg-Bergstraat.⁷

2 De naam Roeskensberch dateert uit 1609 en betekent 'met riet begroeide heuvel': *Vier eeuwen Rozenberg*, 43.

3 Uit de archieven van de lokale kranten *Annoncenblad van Moll* en de *Gazet van Moll*.

4 Reeds aan het eind van de 18de eeuw bestond een groot deel van de Rozenbergse bevolking uit arbeiders die werden tewerkgesteld in de Molse textiel- en lakenindustrie. Hierdoor groeide de Rozenberg begin negentiende eeuw uit tot een proletarische wijk. *Vier eeuwen Rozenberg*, 86.

5 *Vier eeuwen Rozenberg*, 35.

6 Over 'Louis' Van Dingenen is heel weinig bekend behalve dat hij als arbeider tewerkgesteld was in de Molse textielindustrie en lid was van meerdere feestverenigingen.

7 *Vier eeuwen Rozenberg*, 392.

De Schepersvrienden in 1895. Bron: Collectie Koninklijke maatschappij De Rozenband vzw, Gemeentearchief Mol

Vanuit 't Bergsken' trokken ze met fakkels en muzikanten over de Rozenberg van café naar café. Vanaf 1892 kregen de Schepersvrienden voor de organisatie van de kermis en lichtstoet hulp van de verenigingen 'Jacht Sint-Hubert',⁸ handboogmaatschappij 'De Vossepipj' en veloclub 'De Rozelaer'. Hierbij dient opgemerkt te worden dat vele deelnemers lid waren van meerdere verenigingen. Na een ernstige malaise in de stoetorganisatie werd in 1913 'De Rozenband' opgericht, die samen met 'De Schepersvrienden' en de verenigde herbergiers de lichtstoet en kermis zouden inrichten.

8 'Jacht Sint Hubert' is de oudste vereniging van Mol, ontstaan in de wijk Rozenberg in 1835.

Na de Eerste Wereldoorlog, in 1919, werd de stoet uitgebreid tot een deel van het huidige Ginderbuiten tot aan de 'kleine Majoor' m.a.w. een goede vierhonderd meter 'over den bareel', met vertrek en aankomst aan het klooster, de 'nonnenschool', soms ook met vertrekpunt over 'den bareel'. Zowel de Rozenberg als Ginderbuiten telden toen bijna twintig cafés. De kermis en de fakkeltocht waarbij van café naar café werd getrokken, brachten veel geld in de cafélaatjes. Omdat de fakkeltocht meestal op de Rozenberg startte en ook eindigde, hadden de Rozenbergse cafés het meeste profijt bij de kermis en lichtstoet. De enkele cafés 'over de bareel' wilden ook graag een graantje meepikken. Er waren evenwel meer dan zeventien cafés 'voor den bareel'. Hierdoor raakten vele kermisklanten niet 'over den bareel' waardoor de kermis voor de herbergiers 'over den bareel' veel minder interessant werd. In 1929 organiseerde het feestcomité 'over den bareel' een eigen kermis en in 1930 organiseerden ze een eigen lichtstoet. Vanaf dat moment had Mol twee lichtstoeten die op dezelfde dag plaatsvonden. In 1934 was er hoop op een verzoening tussen de twee stoeten en werd eenmalig één stoet georganiseerd. Opnieuw ontstond tussen de herbergiers onenigheid en daarom bleef het bij dit eenmalige experiment. De stoeten gingen elk hun eigen weg.

De Rozenberg anno 1905. Bron: Gemeentearchief Mol

Ginderbuiten anno 1920. Bron: Gemeentearchief Mol

Na de Tweede Wereldoorlog, in 1949, deed het 'Komiteit Ginderbuiten Vooruit' een aanvraag tot aansluiting bij Rozenberg Lichtstoet. Op een algemene vergadering van 'De Rozenband' en na een heuse volksraadpleging in de ganse wijk⁹ werd deze aanvraag door de leden verworpen. De breuk was definitief.

9 Vier eeuwen Rozenberg, 402.

Mol bleef twee lichtstoeten en kermissen hebben die op eenzelfde moment en op een boogscheut van elkaar plaatsvonden. Deze situatie was niet houdbaar, want beide feesten waren elkaars rechtstreekse concurrent. In 1950 werden op verzoek van zowel Ginderbuiten Lichtstoet als Rozenberg Lichtstoet door het Molse Gemeentebestuur de kermissen definitief gesplitst. Sindsdien rijdt de lichtstoet van de Rozenberg begin september en die van Ginderbuiten eind september uit.

September, Kempense lichtmaand

Zoals veel tradities zijn de Molse lichtstoeten het gevolg van historische gebeurtenissen en beslissingen, maar zijn ze ook een kruisbestuiving tussen verschillende volkskundige elementen. Het ontstaan van de Molse lichtstoeten is onlosmakelijk verbonden met de kermis. Op de dag dat de kapel van Ginderbuiten gewijd werd, eind september, was er een misviering en volksfeest. De organisatoren van de kermisfeesten in de Rozenberg/Ginderbuiten waren niet de enigen die hun kermis inzetten met een fakkeltocht. Uit krantenonderzoek blijkt dat in de directe omgeving ook Leopoldsburg en Oosterlo (Geel) een fakkelstoet organiseerden tijdens de kermis.¹⁰ Bij feesten hoort blijkbaar licht.

Uit getuigenissen blijkt dat ook kinderen aan de lichtstoet deelnamen. Zij trokken erop uit met uitgeholde bieten of een lampion met vetkaarsje. Tijdens hun tocht zongen de kinderen liederen, zoals het populaire 'Kaarse in

10 De krantencollectie van de regio Geel en Mol is ontsloten via www.kempensekranten.be. In die krantenbank vind je artikels over de fakkeltocht in Leopoldsburg (*Annoncenblad van Moll*, 17 september 1881) – Oosterlo (*Nieuwsblad van Geel*, 23 augustus 1884.), Mol-Centrum (*Annoncenblad van Moll*, 17 augustus 1901.)

Zoals veel tradities zijn de Molse lichtstoeten het gevolg van historische gebeurtenissen en beslissingen, maar zijn ze ook een kruisbestuiving tussen verschillende volkskundige elementen

lantaarn'-lied.¹¹ De traditie bestaat vandaag nog steeds in Mol, Dessel en Retie waar kinderen in het najaar met lampions al zingend door de straten trekken.¹² Wellicht vindt het lantaarn zingen zijn oorsprong in de feesten die de zomerse agrarische activiteiten afsloten. In de Kempen luidde de herfstequinox in september de komst van de winter in. Door de arme ondergrond was het meestal niet mogelijk om nog profijt uit de oogst te halen na september. De maand september werd zo een maand waarin er gefeest werd. De zomer feestelijk afsluiten met licht en lantaarns vinden we in verschillende culturen en tradities terug.¹³ In Rozenberg/Ginderbuiten sloot het 'kaarske met lantaarn zingen' mooi aan bij het kermisfeest eind september. De elementen van de kermis, fakkeltocht, intrede van de winter en 'kaarske met lantaarn zingen' werden met elkaar verweven in de Molse lichtstoeten.

Wellicht vindt het lantaarn zingen zijn oorsprong in de feesten die de zomerse agrarische activiteiten afsloten

Vele handen maken veel licht: de karakteristieken van de Molse lichtstoeten

Zoals reeds vermeld ontstonden de Molse lichtstoeten in 1885. Het bouwen van wagens waarin het spel met licht centraal staat, kent een mooie traditie in Vlaanderen. Door verschillende redenen zijn de meeste lichtstoeten die in de 19de en begin 20ste eeuw ontstonden uitgedoofd.

In het reeds eerder aangehaald jubileumboek over Rozenberg Lichtstoet wordt gewag gemaakt van soortgelijke fakkeloptochten in Leopoldsburg (1881) en lichtstoeten in onder meer Antwerpen (1885–1907)¹⁴ en Brussel.¹⁵ Vanaf de jaren 1950 vinden we ook een lichtstoet in Borsbeek (1954–1966) en Westerlo-Tongerlo (1953–1969). Waarom deze lichtstoeten zijn uitgedoofd, is voer voor lokaal onderzoek. In Antwerpen speelde het drama van Maria s'Heeren wellicht mee. Zij was als 'bruid van koning Winter' vastgemaakt aan haar troon toen de wagen vuur vatte. Maria s'Heeren overleed, wat een schokgolf door Antwerpen veroorzaakte.¹⁶

De laatste decennia ontstond in veel steden en gemeenten een nieuwe generatie lichtstoeten, veelal optochten georganiseerd rond kerstmis en carnaval. Daar waar het in deze laatste gevallen om stoeten gaat die vaak geïmporteerd worden vanuit buurgemeenten – sommige wagens nemen deel aan verschillende

11 Erfgoedcel k.Erf deed onderzoek naar de Kempische bedelzangtradities. Deze informatie werd gebundeld op www.zing-ze.be en in een dossier per bedelzangtraditie met literatuurlijst terug te vinden op www.erfgoedcelkerf.be.

12 In Retie heet dit lantaarn zingen 'Krikkrak' en gaat het door einde september. In Dessel zingen ze 'Kaarske met lantaarn' eind september, in Mol is het 'Kaarske met lantaarn zingen' verschoven naar de periode rond Halloween.

13 Halloweenfeesten (oktober), Sint-Maartensvuren (november) Sint-Lucia in Zweden (december). Zie dossier 'Kaarske met lantaarn' op www.erfgoedcelkerf.be.

14 De lichtstoet van Antwerpen werd voor de eerste maal ingericht naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van 1885 in Antwerpen.

15 *Vier eeuwen Rozenberg*, 504.

16 http://bidprentjesbank.nl/Maria_heeren/maria.htm

optochten in de regio en/of worden gestald en jaarlijks opnieuw getoond – worden de praalwagens van de twee Molse lichtstoeten al 131 jaar exclusief voor de lokale stoet jaarlijks volledig nieuw gebouwd. De Molse lichtstoeten worden sterk gedragen door de lokale gemeenschap. Zowel in Ginderbuiten als op de Rozenberg zijn verschillende groepen met in totaal zo'n 400 wagenbouwers actief.¹⁷ De verenigingen van wagenbouwers ressorteren onder twee afzonderlijke overkoepelende vzw's. Elke praalwagen / vereniging beschikt over een vijf- tot tiental medewerkers. De maanden voor de lichtstoet werken ze aan hun wagen in de 'barakken' die eigendom zijn van de respectievelijke overkoepelende vzw's. Afhankelijk van de complexiteit van de onderwerpen wordt begonnen met de bouw van de lichtwagens in de periode maart–mei. De wagenbouwers beslissen autonoom over de keuze van de uit te beelden onderwerpen. Vanaf juni komen de wagenbouwers wekelijks samen om aan hun praalwagens te werken. Een zestal weken voor de aanvang van de lichtstoet stijgt de spanning en de intensiteit en wordt er vrijwel dagelijks aan de praalwagens gewerkt, vaak tot in de late uurtjes. Na de lichtstoet, meestal in de maand oktober, wordt de wagen ontmanteld en wordt er een nieuw ontwerp gemaakt voor het daaropvolgende stoetjaar.

- 17 Mol-Centrum Rozenberg Lichtstoet heeft 21 aangesloten verenigingen/praalwagens (+/- 222 leden – wagenbouwers) en Ginderbuiten Lichtstoet heeft 15 aangesloten verenigingen/praalwagens met ongeveer 185 medewerkers.

De Molse lichtstoeten zijn een echt sociaal gebeuren dat voor een groot stuk het gemeenschapsleven in Ginderbuiten en op de Rozenberg bepaalt

De Molse lichtstoeten zijn een echt sociaal gebeuren dat voor een groot stuk het gemeenschapsleven in Ginderbuiten en op de Rozenberg bepaalt. De stoeten zijn een feest waaraan jong en oud deelneemt. Op de Rozenberg start de stoet met vuurwerk, in Ginderbuiten met een optocht met reuzen. Beide stoeten hebben hun eigen kermisliederen en vieren de dagen na de stoet nog verder kermis. Om de bouw van de praalwagens te financieren, richten de overkoepelende vzw's 'De Koninklijke Maatschappij de Rozenband' en 'Ginderbuiten Lichtstoet' en de wagenbouwers tal van activiteiten in tijdens het jaar, zoals fuiven, wafelverkoop, pannenkoekenslag. Alle leden van de vzw's en wagenbouwers zijn volledig onbezoldigde vrijwilligers en een bont gezelschap van mensen met diverse achtergronden en opleidingen, van vaklui tot universitair geschoolden. Hoewel er ieder jaar prijzen voor de mooiste wagen vallen te winnen, doen de meeste wagenbouwers mee voor de eer en sfeer in de groep en natuurlijk ook om de traditie in stand te houden.

De uitgebeelde praalwagens zijn vrij van reclamevoering. De Molse lichtstoeten bestaan uit praalwagens die op een originele wijze onderwerpen uitbeelden door middel van functionele licht- en bewegingstechnieken. De Molse lichtstoeten brengen op een bijzondere wijze een visie op de realiteit en kinderwereld evenals op fantasie en imaginaire droomwerelden, waarbij enkel de grenzen van de creativiteit de beperkende factor zijn. De Molse lichtstoeten blijven trouw aan de traditionele 12 volt gloeilampjes technologie maar vullen die verder aan met de modernste verlichtingstechnieken afhankelijk van de gekozen onderwerpen. De toegepaste lichttechnieken en mechanica staan volledig in dienst van het uitgebeelde thema. We komen hier later op terug.

Evolutie in de keuze van de uitgebeelde onderwerpen: ken uw bronnen

De onderzoeker die een inventaris wil maken van de uitgebeelde onderwerpen in de Molse lichtstoeten heeft verschillende bronnen ter beschikking. Vooreerst zijn er de toenmalige lokale kranten (zoals *Annoncenblad van Moll*, *Het Zoeklicht*- De Streekkrant) en de regionale bijlagen van nationale dagbladen die in archieven bewaard worden. In deze archieven zijn ook de verslagen van de lichtstoeten en de lijsten van de laureaten terug te vinden. Daarnaast werden in de jaren vijftig en zestig van vorige eeuw in tijdschriften foto's overgenomen van de Molse lichtstoeten. Ten slotte geeft ook een analyse van de programmaboekjes en de uitslagenarchieven inzicht in de onderwerpkeuze.¹⁸ Beide lichtstoeten bewaren deze bronnen in hun respectievelijke lokale archieven en of secretariaten. In deze 'interne keukens' van de lichtstoetorganisaties kunnen eveneens de, soms omstandige, verslagen van de vakjury geraadpleegd worden om inzicht te verwerven in de manier waarop de uitgebeelde onderwerpen werden beoordeeld vanuit artistiek en vaktechnisch oogpunt.

Maar een beeld zegt soms meer dan duizend woorden. Daarom dient de onderzoeker zeker ook de digitale fotoarchieven van de lichtstoetverenigingen te raadplegen. Vanaf de jaren dertig, soms eerder, verschijnen foto's van praalwagens die door beide lichtstoeten zorgvuldig digitaal gearchiveerd worden. Een analyse van dit fotomateriaal geeft niet alleen inzicht in de evolutie van de onderwerpskeuze maar eveneens in de gebruikte lichttechnieken. Zo leert een simpele telling van het aantal gloeilampjes op praalwagens van de

Het oude Amerika: wierrookbrander voor ceremonieel gebruik (1971). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

18 Voor de Mol-Centrum Rozenberg lichtstoet werden de uitslagen sinds 1913 elektronisch gearchiveerd. Voor een overzicht raadpleeg de online database (die in november 2015 wordt geactualiseerd tot 2015) op http://www.rozenbergluchtstoet.be/docs/uitslagen/HISTORY_RANKINGS_rel4_SEP2009.pdf

Schuilt de Rozenberg (1923). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

jaren vijftig aan de hand van toenmalig fotomateriaal, dat de door sommige wagenbouwers gehanteerde slogan 'meer dan tienduizend gloeilampjes' met het nodige voorbehoud dient gelezen te worden. Wanneer we foto's van praalwagens van de jaren vijftig van vorige eeuw vergelijken met foto's van de laatste jaren dan bemerken we dat de afstand tussen de gloeilampjes verminderd is van dertig centimeter naar drie centimeter of minder. Dit lijkt een technisch detail maar bij een nauwkeurige lezing van historisch fotomateriaal kan op deze manier achterhaald worden dat het beschikbare budget van de gemiddelde wagenbouwer doorheen de tijd fors gegroeid is. (Zie kaderstuk).

HET GLOEILAMPJE ALS 'DEFLATOR' VOOR BUDGETEVOLUTIE

Laten we als voorbeeld voor deze beknopte casestudie even de kostprijs van het traditionele gloeilampje nemen dat in de Molse lichtstoeten zo vaak kenmerkend wordt toegepast als indicatie of deflator van de evolutie van de kostprijs van een praalwagen. Wanneer we de initiële investeringskost van onderstel en basisuitrusting aan bekabeling even buiten beschouwing laten kan de jaarlijkse kostprijs van een praalwagen vandaag al snel tot enkele duizenden euro oplopen. Recyclage van constructiematerialen, zoals houten balken en planken, is een tweede natuur voor de wagenbouwers. Hierdoor wordt een wagen weliswaar elk jaar helemaal afgebroken maar dienen niet alle constructiematerialen elk jaar opnieuw aangekocht te worden.

De grootste kostenpost was toen en is ook vandaag nog steeds de toegepaste lichttechnieken, veelal de traditionele kleine gloeilampjes van 12v met een E10 socket die een flink onderdeel van het budget uitmaken. Doorheen de tijd bouwden de wagenbouwers een stock op van deze gloeilampjes en sockets die elk jaar opnieuw kunnen hergebruikt worden. Anno 2015 bedraagt de aankoopprijs van een gloeilampje plus socket ongeveer een euro veertig, de prijs van een klein brood. Een gemiddelde hedendaagse praalwagen bevat vierduizend traditionele gloeilampjes, dus het equivalent van vierduizend broden, tegenover gemiddeld zevenhonderd gloeilampjes op een praalwagen uit de jaren vijftig. Rekening houdend met het feit dat in de jaren vijftig de waarde van een traditioneel gloeilampje plus socket eveneens gelijk was aan de toenmalige broodprijs leert ons dat, koopkracht technisch, de investeringsbudgetten voor traditionele gloeilampjes van de wagenbouwers doorheen de tijd er fors zijn op vooruit gegaan.¹⁹

Keren we nu evenwel terug tot het digitale, multimediale bronnenmateriaal. Van grote historische waarde zijn ook de filmverslagen van de Molse lichtstoeten uit de periode 1960–1998. Het Molse Gemeentearchief en de Kamer voor Heemkunde hebben de bestaande filmverslagen van het Molse regionale bioscoopverslag gedigitaliseerd.²⁰ Net zoals bij de fotoanalyses geeft een nauwkeurig onderzoek van deze beeldverslagen ook hier inzicht in de evolutie van de keuze van de onderwerpen, de gebruikte lichttechnieken en de creativiteit van de wagenbouwers.

De Molse lichtstoeten kennen geen opgelegde onderwerpen: de wagenbouwers kunnen jaarlijks zelf hun onderwerpen kiezen. Naar aanleiding van '125 Mol-Centrum Rozenberg lichtstoet' werd een tentoonstelling georganiseerd die een overzicht bracht van de evoluties in de uitgebeelde thematieken doorheen de tijd.²¹

De jaren vijftig van vorige eeuw werden gekenmerkt door grote thematische onderwerpen zoals de 'vrijheid', de 'schoonheid', de 'jacht'. Typerend voor die tijd was de vrij statische uitbeelding van de onderwerpen met veel gevoel voor dramatiek. Dat de wagenbouwers hun creaties als meer dan enkel 'volkskunst' beschouwden, blijkt uit de grote thema's die de praalwagens in de jaren zestig van vorige eeuw kenmerkten. In dat decennium werden de onderwerpen vaak gekozen in de antieke wereld, de klassieke oudheid, sprookjesthema's.

- 19 Vandaag bedraagt de broodprijs nog amper 1 percent van het gezinsbudget terwijl dat tussen 1880 en 1950 nog tot veertig percent kon oplopen. C. Verlinden e.a., *Documenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant* (Brugge 1959–1973).
- 20 Op de website van de gemeente Mol zijn deze filmverslagen terug te vinden (<http://www.gemeentemol.be/thema/3874/Molse-lichtstoeten>). Daarnaast zijn de dvd's eveneens uit te lenen in de Molse bibliotheek.
- 21 Zie eveneens deze virtuele tentoonstelling op <http://www.rozenbergluchtstoet.be/website%20posted/1885-2009%20125%20Jaar%20Rozenberg%20Lichtstoet/index.html>

De Molse lichtstoeten kennen geen opgelegde onderwerpen: de wagenbouwers kunnen jaarlijks zelf hun onderwerpen kiezen

Vanaf de jaren zeventig kwam de lichtstoet-jeugd in opstand tegen de overvloed aan tempels, statische trappen en zuilen en werd er radicaal met het verleden gebroken. Moderne thema's werden aangesneden (oorlog en vrede, rock en pop – platenhoezen werden nagebouwd en kwamen tot leven, modernistische droomwerelden, kleurenevocaties). Soms werd er vrij kort op de bal van de

Olympiade (1955). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

Breughel (1957). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

Tempora Mutantar (1966). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

Moskee (1967). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

actualiteit gespeeld. Zo was reeds in 1971 de Apollo maanlander te zien in de lichtstoet. Vanaf eind jaren tachtig werden de onderwerpen verder uitgediept door de toepassing van bewegingstechnieken. Daardoor werd een heel scala aan nieuwe onderwerpen mogelijk zoals knotsgekke machines, imaginaire droomfabrieken, eigenzinnige visies op de computerwereld en de wereld van de sciencefiction.

Supercalifragilisticexpialidocious (1994). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

Aangezien er vrijwel geen technische beperkingen meer zijn, is enkel de creativiteit de grens van de uitgebeelde onderwerpen. Nochtans waken de Molse lichtstoeten er over dat de uitbeeldingen niet te elitair worden; het draagvlak met de lokale gemeenschap (waaruit de wagenbouwers afkomstig zijn) is belangrijk. Er wordt voldoende aandacht besteed aan onderwerpen die ook de kinderen, die steeds massaal aanwezig zijn, kunnen enthousiasmeren.

De lichtstoet van Ginderbuiten heeft naast de hierboven reeds geciteerde onderwerpskeuze ook voor een geheel eigen invalshoek gekozen door humoristische onderwerpen en bewegingstechnologie extra te stimuleren. Daarnaast ontwikkelde zich in Ginderbuiten doorheen de tijd een aantal nevenactiviteiten zoals de twee reuzen die de stoet openen en in de jaren zeventig en tachtig eveneens de verkiezing van Miss Lichtstoet.²²

²² Vos, Vanhoof, Verbruggen e.a., *200 jaar Ginderbuiten kermis*, 40.

Lichttechnieken

In de periode 1885–1940 werden er vooral uitgeholde bieten met kaarsen, fakkels, lantaarns en papieren lampions gebruikt. De kinderen werden aangemoedigd om langs de straatkant de stoet op te wachten met kaarsjes in

papieren lampions. Vele bewoners op het parcours verlichtten hun raam-dorpels met kaarsen en lantaarns wat de stoeten extra feestelijk maakte. Naarmate de technieken evolueerden, werden kaarsen gebruikt om de onderwerpen van binnenuit te verlichten. Eerder werd verwezen naar het dodelijk ongeval dat in 1902 plaatsvond in de lichtstoet van Antwerpen en het mag duidelijk zijn dat het gebruik van niet afgeschermdde kaarsen en uiterst brandbare materialen niet ongevaarlijk was. Vandaar dat steeds vaker gebruik werd gemaakt van afgeschermdde lichtbronnen zoals carbidlantaarns en glazen omhulsels waarin de lichtbronnen werden geplaatst.

Vanaf de jaren 1950 werden de wagens met batterijen gevoed met soms tot '10.000 gloeilampjes' per praalwagen.

Deze elektrische voeding werd gerealiseerd door zestig tot honderd autobatterijen parallel te schakelen

De vier jaargetijden (1948). Bron: Collectie Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw

In 1935 dook een eerste wagen, 'Biljartclub Excelsior', met elektrische gloeilampen op.²³ De techniek was duur maar opende een breed scala aan nieuwe perspectieven. Vlak na de Tweede Wereldoorlog werd heel even generator aangedreven verlichting gebruikt, maar die bleek nog uiterst onstabiel met veelvuldige technische storingen en vaak honderden kapotte gloeilampjes tot gevolg. Vanaf de jaren vijftig werden de wagens met batterijen gevoed met soms tot '10.000 gloeilampjes' (cfr. supra) per praalwagen. Deze elektrische voeding werd gerealiseerd door zestig tot honderd autobatterijen parallel te schakelen. De dragende constructies van de praalwagens vereisten door deze hoge 'tonnage' bijkomende aandacht. Nieuwe lichttechnieken zoals TL-lampen, halogeenverlichting, theaterspots en autolichten doken op vanaf de jaren zeventig. Nog een nieuwe evolutie die zich vanaf de jaren tachtig inzette, waren de computergestuurde verlichtingsbronnen. Hierdoor konden de wagenbouwers nieuwe effecten creëren met meer lichtshow en multimedia-effecten.

23 Vier eeuwen Rozenberg, 455.

Veel wagens zijn vandaag geëvolueerd tot echte technische hoogstandjes met laserlicht en LED-verlichting. De 'statische' gloeilampjes van weleer hebben plaatsgemaakt voor dynamische shows met onbeperkte licht- en sturings-effecten. Kenmerkend hierbij is dat beide lichtstoeten de zogenaamde

lichtslangen, die zo vaak worden aangewend in carnavals- en kerstoptochten, bewust niet toepassen omdat deze techniek als een gemakkelijksoplossing wordt gezien die in tegenspraak is met de Molse visie op lichttechnologie. Zowel in Ginderbuiten als op de Rozenberg vinden we onder de wagenbouwers creatieve geesten die hun eigen 'technische geheimen' hebben. Deze kennis zit vooral in de hoofden en handen van mensen en wordt al doende van lichtstoetgeneratie op lichtstoetgeneratie doorgegeven.

Ondanks het feit dat de praalwagens jaarlijks volledig worden afgebroken, zijn de organisaties van beide lichtstoeten zeer begaan met duurzame bouwtechnieken, recyclage van materialen en energiebesparende maatregelen. De geleidelijke overgang van 12v lampjes naar 'warme' led verlichting zal het totale energieverbruik van de generatoren die de praalwagens verlichten aanzienlijk verminderen.²⁴ Tijdens de twee lichtstoeten is de Molse straatverlichting volledig gedoofd zodat het energieverbruik van de praalwagens wordt gecompenseerd door de gedoofde straatverlichting. De twee organiserende vzw's hebben actieve contacten met andere lichtfeesten in Europa om te leren van elkaar betreffende milieuvriendelijke materialen en energiebesparende maatregelen.

24 Een typische praalwagen met bewegingseffecten zal al snel een generator van zestig tot honderdtwintig kVA nodig hebben.

Conclusie

Donderdag 28 juni 2012 kregen de twee Molse lichtstoeten van de Minister van Cultuur het bericht dat ze werden opgenomen op de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed (ICE). De lichtstoeten dienden samen een dossier in, met steun van LECA, het Molse gemeentebestuur en Erfgoedcel k.ERF. Aan de erkenning hangt geen subsidie vast. In het dossier beloven de lichtstoeten er alles aan te doen om de traditie te borgen voor de toekomst. Concrete acties die zullen worden uitgevoerd zijn: meer samenwerken (rond organisatie, communicatie, gezamenlijke ticketverkoop), uitbouwen van de verschillende archieven in samenwerking met het Gemeentearchief van Mol en de Molse Kamer voor Heemkunde, jeugdwerking en opleiding tot 'wagenbouwer' enzovoort.

Deze ICE-erkenning schept nieuwe kansen en opportuniteiten voor de Molse lichtstoeten. Twee naburige wijken, gescheiden door een symbolische spoorlijn, zijn er in een periode van 131 jaar in geslaagd de vlegeljaren van vetes en gehakketak te ontstijgen en in een sfeer van vriendschappelijke en gezonde concurrentie hun lichtstoeten uit te bouwen van een folkloristische fakkeloptocht tot schitterende lichtspektakels die elk jaar weer vele duizenden toeschouwers laten wegdromen in een adembenemende sprookjesachtige sfeer van kleur, licht en technologie.

De manier waarop de Molse lichtstoeten de evolutie in lichttechnieken hebben omarmd, zegt ook iets over de manier waarop ze met hun traditie omgaan. Ze staan open voor vernieuwing, ze plaatsen geen stolp over de traditie maar voorzien ze permanent van nieuwe zuurstof. Steeds echter met respect voor wat hun illustere voorvaders De Schepersvrienden op die 26ste september 1885 in gang gezet hebben.

Literatuurlijst en (digitaal) bronnenmateriaal

De belangrijkste publicaties over de Molse lichtstoeten zijn:

Vier eeuwen Rozenberg – Een Eeuw Lichtstoet, Uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Lichtstoet van de Rozenberg (1885–1985) (Mol 1984).

P. Vos, S. Vanhoof, J. Verbruggen e.a. (reds.), *200 jaar Ginderbuiten Kermis 100 jaar Lichtstoet* (Mol 1985).

Daarnaast is ook informatie te vinden in de ongepubliceerde masterproef: H. Geerts, *Stoeten en optochten in Mol, een volkskundige bijdrage* (Leuven 2001).

Belangrijke bronnen zijn de kranten in het Gemeentearchief van Mol. Deze zijn raadpleegbaar via microfilms en (gedeeltelijk) online te vinden. Lokale kranten (zoals *Het zoeklicht* en *Het Annoncenblad van Moll*) uit de regio Geel en Mol tot 1940 zijn volledig online raadpleegbaar via www.kempensekranten.be. Kranten na 1940 zijn ook via deze online krantenbank op te sporen, maar enkel raadpleegbaar in de documentatie- en archiefcentra van de gemeentes Balen, Dessel, Geel, Laakdal, Meerhout, Mol en Retie.

Daarnaast kan de onderzoeker ook gebruik maken van het fotoarchief van de lichtstoeten, deels ontsloten via de Molse erfgoedbank, www.erfgoedbank.gemeentemol.be.

De inventaris van het filmarchief van de Molse lichtstoeten is ontsloten via de bibliotheekcatalogus van de gemeente Mol. www.gemeentemol.be/bibliotheek.

De inventaris van het verenigingsarchief van de lichtstoeten is (deels) ontsloten via www.archiefbankkempen.be

Een beschrijving van de verschillende bedelzangtradities waaronder 'Krikkrak' en 'Kjèske mee lanteirn' vind je op de projectwebsite van Erfgoedcel k.Erf, www.zing-ze.be. Een uitgebreid dossier per traditie met bronvermelding vind je op de website van Erfgoedcel k.Erf, <http://www.erfgoedcelkerf.be/product.php?lang=NL&prodid=192&catid=115&itemno=&pos=10>

Op volgende websites is eveneens informatie te vinden over de Molse lichtstoeten:

www.rozenberglichtstoet.be

www.lichtstoet.be

<http://www.gemeentemol.be/product/1865/molse-lichtstoeten>

<http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/wat/100>

<http://www.erfgoedcelkerf.be/product.php?lang=NL&prodid=60&catid=124&itemno=&pos=3>

<https://www.facebook.com/RozenbergLichtstoet?fref=ts>

<https://www.facebook.com/lichtstoet?fref=ts>

<http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/hoe/319>

http://www.rozenberglichtstoet.be/docs/uitslagen/HISTORY_RANKINGS_re4_SEP2009.pdf

<http://www.rozenberglichtstoet.be/website%20posted/1885-2009%20125%20Jaar%20Rozenberg%20Lichtstoet/index.html>

Biografie

Stefan Weckx (1961) is sinds 1966 betrokken bij de Rozenberg lichtstoet als wagenbouwer. Hij is sinds 2010 voorzitter van de Koninklijke Maatschappij De Rozenband vzw, de vereniging die de Mol-Centrum Rozenberg lichtstoet organiseert. Hij is master in Hedendaagse Economische Geschiedenis (Vrije Universiteit Brussel) en behaalde een MBA aan de Handelshogeschool Antwerpen. Hij publiceerde over theoretische geschiedschrijving en is sinds 1986 werkzaam in de energiesector.

Janna Lefevere (1981) is master in de Taal- en Letterkunde en master in de Sociale en Culturele Antropologie (KU Leuven). Ze is inhoudelijk coördinator bij erfgoedcel k.ERF, het intergemeentelijke samenwerkingsverband rond cultureel erfgoed dat actief is in de Kempense gemeentes Balen, Dessel, Geel, Meerhout, Mol, Retie en Laakdal. Als erfgoedcoördinator brengt zij het lokale erfgoed in kaart en ondersteunt ze (erfgoed)verenigingen en immaterieel cultureel erfgoed-gemeenschappen bij hun erfgoedwerking en -projecten.

Licht